

Açık Erişim Farkındalığı: Başkent Üniversitesi

Güven KÖSE (Hacettepe Üniversitesi)

Mehmet Emin KÜÇÜK (Aksaray Üniversitesi)

Bilimsel İletişim

- Bilimsel iletişim, bilimsel araştırmalar sonucu üretilen bilginin paketlenmesi, kalite açısından onaylanması, ilgili bilim topluluklarına ulaştırılması ve gelecekte kullanılabilir şekilde korunması olarak tanımlanmaktadır.
- Bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, çalışmalarını paylaşma ya da diğer çalışmalara erişim sağlamayı hedefleyen bilim insanlarını web ortamına yönlendirmiştir.
- Bu eğilimin bir sonucu olarak elektronik yayıncılık bilimsel iletişimin yeni yayın aracı olmuştur.

Elektronik Yayıncılıkta Sorunlar

- Elektronik ortamda bilimsel çalışmaların yayınlanma sürecinin basılı ortama göre çok daha kolay ve düşük maliyetli olması bu alanda faaliyet gösteren ticari yayıncıların ilgisini fazlasıyla çekmiştir,
- Bu ilginin doğal bir sonucu olarak bu büyük pazarda tekelleşme çabaları artmıştır,
- Etki faktörü yüksek bilimsel dergilerdeki fiyat artışları ve bu tür dergilere elektronik olarak erişimin zorlaşması üretilen bilginin yaygınlaşmasını ve takip edilmesini güçleştirmiştir.

Sürelî Yayın Krizi

- Dergi fiyatları arttıkça abone sayısı azalıyor, abone sayısı azaldıkça yayıncılar kârı korumak için dergi fiyatlarını artırıyor ve kısır döngü sürüp gidiyor,
- Diğer taraftan bilimsel yayınlarda yayıncılar tarafından kullanılan ticari modelin bir benzeri hiçbir sektörde yok!
- Bu ticari modelde:
 - Bilimsel yayını üreten: bilim insanları,
 - Bilimsel yayınlara mali kaynak sağlayan: kamu kuruluşları,
 - Kalite kontrolünü yapan: bilim insanları,
 - Ortaya çıkan ürünü satın alan: kamu ve üniversiteler.

Açık Erişim

- Bilimsel iletişim ve elektronik yayınlarla ilgili problemler yeni arayışları gündeme getirmiştir,
- Açık erişim; bilimsel yayınlara ücretsiz erişim, eserin tam bir sürümünün açık erişime, sınırsız dağıtımına, birlikte çalışabilirliğe ve uzun dönemli arşivlemeye olanak sağlamak için en azından bir çevrimiçi arşivde depolanması anlamına gelmektedir,
- Açık erişimin temel mantığı kullanıcıların bilimsel araştırma sonuçlarına kolayca ve özgürce erişmelerine olanak sağlayarak araştırmaların etkisini artırmaktır

Açık Erişim

- Açık erişimle ilgili olarak ilk kapsamlı çalışma 2002 yılında yapılan Budapeşte Çalıştayıdır,
- Bu çalıştayda bilimsel iletişim ile ilgili olarak 2 temel prensip benimsenmiştir:
 - Araştırmacıların hakemli ticari dergilerde yayınlanmış çalışmalarını kendi web sitelerinde ya da ücretsiz elektronik arşivlerde yayınlatabilmeleri için gerekli hakların yayıncılar tarafından tanınmasını sağlamak,
 - Araştırmacıların çalışmalarını açık erişim arşivlerinde yayınlamaları için onları cesaretlendirmek.

Araştırmanın Amacı

- Bu çalışmanın amacı; Başkent niversitesi bilim insanlarınn açık erişim kavramının farkındalıklarını, çalışmalarını hangi oranda açık erişim arşivlerine koyabildiklerini, ülkemizde oluşturulacak KAA'lara çalışmalarını yerleştirme eğilimlerini ve telif hakları konusundaki bilgi birikimlerini, varsa belirsizliklerini saptamaktır,

Yöntem

- Araştırmada betimleme yöntemi kullanılmış ve verileri elde etmek için anket uygulanmıştır,
- Ertürk (2008) tarafından “Açık Erişim Arşivleri Farkındalığı Anketi” bu çalışmada da uygulanmıştır,
- Uygulanan anket temel olarak, öğretim elemanlarının İnternet’i kullanma, bilimsel araştırma yapma ve açık erişim arşivlerini kullanma davranışlarını belirlemeyi amaçlayan 21 sorudan oluşmaktadır,
- Buna göre, Başkent Üniversitesi Bağlıca Kampusunda görev yapan yaklaşık 296 öğretim elemanı araştırmanın örnekleme olarak kabul edilmiş ve anketi yanıtlayan 70 öğretim elemanının verileri değerlendirilmiştir,

Bulgular

- İnternet'i kullanma davranışları;
 - %91,4'ü İnternet'i 6 yıldan fazla bir zamandır kullanıyor,
 - İnternet ağırlıklı olarak web sitelerinin dolaşılması (%94,3) ve e-posta ile haberleşme (%71,4) amacıyla kullanılıyor,
 - Öğretim elemanları tarafından en az tercih edilen web aracı: tartışma listeleri (%11,4)

Bulgular

- Yayın türleri

Yayın Türü	Sıklık	%
Kitap	10	14,3
Kitap Bölümleri	14	20,0
<u>Hakemli Makale</u>	<u>54</u>	<u>77,1</u>
Hakemsiz Makale	18	25,7
Konferans - Bildiri	50	71,4
Araştırma Raporu	32	45,7
Teknik Rapor	14	20,0
Değerlendirme Yazısı	8	11,4

Bulgular

- Yayın yapma gerekçeleri
 - Akademik topluluđu bilgilendirmek ve geri bildirim almak (%62,9)
 - Akademik kariyerde ilerleme (%54,3)
 - Araştırma fonu kazanma (%22,9)

Bulgular

- Öğretim üyelerinin eserleri için bilimsel dergi seçim kriterleri

Seçim Kriteri	Çok Önemli		Önemli		Önemsiz	
	N	%	N	%	N	%
Derginin prestiji	48	68,6	18	25,7	2	2,9
Derginin tirajı	14	20,0	30	42,9	14	20,0
Derginin yayın sıklığı (bir yıl içerisinde yaptığı sayı)	10	14,3	34	48,6	14	20,0
Derginin makale değerlendirme sürecinin kısalığı	20	28,6	36	51,4	4	5,7
Derginin Web erişiminin olması	24	34,3	24	34,3	10	14,3

Bulgular

- Bilimsel yayınlarda telif hakları
 - Akademisyenler telif haklarını yayıncılara devretmek konusunda isteksiz ,
 - Yayıncılarla yapılan telif anlaşmalarının ilgili bilimsel yayınların farklı platformlarda yayınlanmasına bir engel oluşturmaması gerektiğine inanıyorlar,
- Yayınların farklı platformlarda yayınlanması
 - İlgili yayına atıf yapılarak (%54,3)
 - Yayıncıdan izin alınarak (%40)
 - Koşulsuz olarak (%20)
- Araştırmacılar %65,7 gibi yüksek bir oranla yayın öncesi çalışmalarının İnternet ortamında yayınlanmasına sıcak bakmıyor.

Bulgular

- Açık erişim farkındalığı
 - Öğretim elemanlarının %54,3' ü uluslararası literatür, seminer ve konferanslar sayesinde açık erişim arşivlerinden haberdar,
 - Açık erişim arşivlerinden haberdar olmadığını belirten akademisyenlerin oranı %37,1
 - Akademisyenlerin %48,6'lık bölümü açık erişim arşivlerindeki yayınlardan aktif olarak yararlanıyor,
 - Akademisyenlerin %74,3'ünün herhangi bir açık erişim arşivinde yayını bulunmuyor

Bulgular

- Açık erişim arşivlerini kullanma amacı

	Çok Önemli		Önemli		Önemsiz	
	N	%	N	%	N	%
Açık Erişimi kullanmak araştırma sonuçlarımı hızlı duyurmamı sağlıyor	6	8,6	24	34,3	0	0,0
Açık Erişimi kullanmak araştırma sonuçlarımın etkisini (impact) artırıyor	6	8,6	26	37,1	0	0,0
Açık Erişimi kullanarak meslektaşlarımın araştırma sonuçlarına hızlı erişim sağlıyorum	14	20,0	16	22,9	0	0,0

Sonuç

- Başkent Üniversitesi'ndeki akademisyenlerin büyük bir çoğunluğunun açık erişimler konusunda bilgilidir,
- Yine büyük bir çoğunluğun açık erişim arşivlerini bilgi ihtiyaçlarını karşılamak için aktif olarak kullanmaktadır,
- Akademisyenlerin çoğunluğu yayınlarını açık arşivlere yerleştirme konusunda isteklidir,
- Pek çok akademisyen yayın haklarını yayıncılara devretmiş ve gelecekte bu haklarını kullanmayı düşünmemektedir,
- Diğer taraftan akademisyenlerin açık erişim arşivlerini kullanma konusundaki isteklerinin kurumlara yansımadağı, fakülte ve bölümlerde açık erişim konusunda bir çalışma yapılmadağı tespit edilmiştir.
- Bu sonuç ülkemizde açık erişimin etkinliğinin artırılabilmesi için kurumların daha ciddi ve hızlı adımlar atmaları gerektiğini göstermektedir.